REALIZAREA PREVEDERILOR DECLARAŢIEI UNIVERSALE A DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mihai COTOROBAI,
Avocatul Poporului

În cadrul Conferinței științifice internaționale cu tema Drepturilor și Libertăților fundamentale ale Omului, proclamate prin Declarația Universală adoptată de Asambleea ONU la 10 decembrie 1948, ratificată de Republica Moldova, sunt dezbătute atât din punct de vedere științific (teoretic), cât și practic, situație raportată la realitățile Republicii Moldova.

În Declarație au fost înglobate acele drepturi și libertăți ale omului proprii și inalienabile fiecărui individ, care în totalitatea lor corespund dreptului natural, garantat, dar și asigură securitatea fiecărei persoane nu doar de a exista, ci de a trăi decent, de a gândi, făuri, de a se exprima și circula liber, de a munci, de a învăța, de a duce un mod de viață sănătos, realizate în conformitate cu principiile egalității, supremației legii, echității sociale, protejate de stat prin organele de ocrotire a normelor de drept și judiciare.

În Declarație au fost înglobate acele drepturi și libertăți ale omului proprii și inalienabile fiecărui individ, care în totalitatea lor corespund dreptului natural, garantat, dar și asigură securitatea fiecărei persoane nu doar de a exista, ci de a trăi decent, de a gândi, făuri, de a se exprima și circula liber, de a munci, de a învăța, de a duce un mod de viață sănătos, realizate în conformitate cu principiile egalității, supremației legii, echității sociale, protejate de stat prin organele de ocrotire a normelor de drept și judiciare.

Statul, care activează în condițiile acestor standarde, este un stat de drept.

Declarația este calificată ca Universală pentru că de aceste drepturi și libertăți firești ființei umane trebuie să se bucure orice individ, indiferent de continentul, statul unde și când s-a născut, de apartenența națională, rasă, religioasă, socială, politică, sex, vârstă ș.a.m.d.

Fiind ratificată de către statele lumii, Declarația a devenit obligatorie, conținutul, principiile ei fiind înglobate în Constituțiile țării, și, deci, este parte componentă a sistemului de drept al statului respectiv.

În Declarație sânt fixate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, de la care statul nu poate face abateri. În statul respectiv aceste drepturi și libertăți fundamentale, prin adoptarea Constituției și a altor legi, devin și drepturi și libertăți ale cetățenilor acestui stat, care nu pot devia de la cele ale omului, din contra, statul poate acorda chiar mai multe drepturi și libertăți decât cele incluse în Declarație (drepturi civile, economice, politice ș.a.). Aceasta se observă în statele de drept, democratice.

Mai există o categorie de drepturi – drepturi personale, caracteristice unor categorii de persoane; drepturile copiilor, femeilor, pensionarilor,

militarilor, pacienților, condamnaților ș.a., care nu sânt altceva decât o concretizare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (cetățeanului) dar și o garanție suplimentară de a fi realizate și protejate.

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului alcătuiesc dreptul natural, care este produsul societății, legile sânt produsul statului. Legile trebuie să corespundă dreptului. Nu fiecare lege a statului, din păcate, este și drept. Dacă ele nu reflectă legitățile progresului social, ele nu pot fi considerate legi drepte.

Legislativul trebuie să adopte legi în conformitate cu spiritul dreptului, numai așa dreptul își poate onora scopul și funcțiile lui în societate. Este o cerință și pentru toate autoritățile publice, structurile statale ce emit acte cu caracter normativ.

Drepturile și libertățile omului se materializează în procesul de realizare a dreptului prin toate formele sale. Viața cotidiană, însă, demonstrează multiple cazuri de nerespectare ale acestor drepturi și libertăți în procesul lor de realizare.

O condiție ca acest fenomen juridic să fie diminuat constă în faptul, ca cetățeanul să-și cunoască drepturile, și să știe cum să și le apere.

O altă condiție – inevitabilitatea responsabilității, răspunderii juridice a factorilor decizionali, care contribuie la încălcarea drepturilor omului, fie prin acțiuni directe, fie din neglijență sau alte omisiuni.

Acordarea unor drepturi cetățenilor la nivel legislativ, normativ, trebuie să corespundă obligativității statului de a crea condiții pentru realizarea acestor drepturi și de a întreprinde măsuri pentru restabilirea drepturilor încălcate.

Multe legi, acte normative, au lacune la acest capitol, mai cu seamă când este vorba despre responsabilitatea (răspunderea juridică) persoanelor cu funcție de răspundere din conducerea de vârf a statului (Președinție, Parlament, Guvern), din care motive savanții tot mai des ridică întrebarea răspunderii constituțional-juridice a acestor persoane.

În teorie, dar, în primul rând, în practică (în actele normative, în jurisprudență, în rapoarte, note informative), despre drepturile și libertățile omului se vorbește la general, fără a face vreo deosebire: drepturile omului, drepturile cetățeanului, drepturile personale. Și aceasta, pentru că, din ce categorie nu ar face parte aceste drepturi, ele toate se cer respectate (odată ce omul le are) și în caz de sânt încălcate – protejate, restabilite.

Totuși, fiecare dintre aceste categorii își au statutul lor juridic aparte, care impune un nivel diferit de legiferare, de protecție, de securitate, de răspundere pentru încălcarea lor.

În scopul înlăturării neajunsurilor constatate, respectării Declarației Universale a Drepturilor și Libertăților fundamentale ale Omului, Convențiilor internaționale, Constituției și a altor legi la acest capitol, participanții la Conferință consideră necesare următoarele:

1) O analiză amplă la nivel de stat (Parlament, Guvern, cu participarea activă a societății civile) a stării de lucruri în ce privește respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova, cu întreprinderea acțiunilor concrete sistemice întru prevenirea cazurilor de încălcare a drepturilor omului, restabilirea drepturilor încălcate, cu tragerea la răspundere a celor vinovați, indiferent de statutul lor juridic sau social.

2) Academia de Știință, instituțiile științifice de profil, savanții, teoreticienii, să contribuie efectiv la nuanțarea clară din punct de vedere științific, dar și a practicii internaționale (a dreptului natural) a drepturilor și libertăților catalogate ca fundamentale ale omului, în lucrările științifice, de la care statul, prin actele și acțiunile sale, nu poate deroga sub nici un text. Să stabilească raportul de subordonare a termenilor „drepturile omului", „drepturile cetățenilor", „drepturile personale", la fel „drepturi constituționale", „drepturi emanate din alte legi", drepturi personale oferite de alte acte normative, cu indicarea răspunderii a subiecților de drept vinovați. Să avizeze orice proiect de lege, sau alt act normativ, care, într-un fel sau altul, reglementează drepturile omului, contribuind în așa mod ca legea adoptată să fie și dreaptă, să corespundă dreptului.

Să alaboreze teoria responsabilității juridico-constituțională a înalților funcționari de stat, inclusiv a deputaților.

3) Parlamentul să țină cont de cerințele tehnicii legislative atât la elaborarea proiectelor de lege, cât și la adoptarea lor, cu norme juridice clare și mecanisme de realizat, caracteristice statului de drept, de recomandările teoretico-științifice. În legi, alte acte normative, să fie clar reflectat institutul responsabilității (răspunderii juridice: formele răspunderii, sancțiunile conforme teoriei vinei, dar și organele care vor aplica aceste norme). În legile constituționale, alte legi organice, să fie clar reglementată răspunderea pentru încălcarea prevederilor constituționale.

4) Organele de ocrotire a normelor de drept, justiția, alte organe statale, ce au obligațiunea de a proteja drepturile omului (care nu ar fi ele) să generalizeze sistematic practica de apărare a drepturilor omului pentru a constata cauzele încălcării lor și a întreprinde acțiuni în vederea prevenirii lor, de ordin instituțional, organizatoric, administrativ, inclusiv de a face propuneri de lege ferenda.

5) Guvernul în colaborare cu societatea civilă, cu mass-media, să elaboreze un mecanism (ansamblu de măsuri și acțiuni) în vederea informării permanente a oamenilor cu conținutul legislației în vigoare, în primul rând a drepturilor (nu doar a obligațiilor) lor și a procedurii de realizare, protejare a lor. Cetățeanul trebuie să cunoască ce drepturi are!

Tragerea la răspundere a celor vinovați de încălcarea drepturilor omului să fie inevitabilă, făcută transparent, în așa fel omului i se va întoarce încrederea nu numai în puterea legii, dar și în puterea și dorința statului de a face dreptate.

Această lecție va fi însușită și de cetățeni, care adesea și ei sânt izvorul încălcării drepturilor altor cetățeni, și rămân pentru aceasta adesea nepedepsiți.

Apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, a drepturilor constituționale, a drepturilor personale, nu este o sarcină doar a structurilor de stat abilitate, este o misiune a statului în întregime, a societății civile, a fiecărui cetățean. Nivelul protecției drepturilor omului depinde de regimul juridico-constituțional instaurat în stat. Acest regim trebuie să corespundă cerințelor statului de drept, democratic. La noi în Republica Moldova o astfel de ordine de drept, ordinea publică, un astfel de regim constituțional se cere crescut, instaurat prin aportul de zi cu zi a fiecărui membru a societății.